

BALI SULTAN

(bk. ABÂPÜŞ-i VELİ).

BALIK**Şehir anlamına gelen
Eski Türkçe bir kelime.**

"Kale" ve "saray" mânasını da ihtiva eden kelimeye Türkçe metinlerde "şehir" anlamında ilk defa Orhun âbidelerinde rastlanır. Göktürkler İltiş Kağan'ın 680 yılında devleti yeniden teşkilâtlandırıldığını işitince "balıktakiler dağa çıkmış, dağdakiler de aşağı inmisti." Tonyukuk Kitâbesi'nde de Çin'e yapılan Türk akınlarından bahsedilirken Çin şehirleri balık sözü ile anılmaktadır. Kitâbede Tonyukuk, bir akın sırasında yirmi üç Çin balığını tahrir ettiğinden ve Çin'in doğusunda bulunan Şantungbalık'tan söz eder. Göktürkler'in kuzey ve doğusunda yaşayan Dokuz Oğuz Türkleri'nin ise Togubalık adlı bir şehirleri vardı.

Aurel Stein tarafından Tunhuang şehrinde bulunan ve V. Thomsen tarafından okunan Göktürk yazısı ile yazılmış bir el yazmasında Turfan şehrine Koçubalık denmektedir. Yine Göktürkçe yazılmış Ongin Yazıtı'nda "kamug balıkka tegdim" (bütün şehirlere yetiştirdim) cümlesi geçmektedir ki bu şehirlerin Dokuz Oğuz şehirleri olması muhtemeldir.

Uygurlar büyük şehirleri küçük şehirlerden "ulug balık" adıyla ayırıyorlardı. Uygur Hâkanı Moyen-çor (747-759), Orhun ile Selenga'nın birleştiği bölgede Baybalık adlı şehrini Çinli ve Soğdlu ustalara yaptırmıştı. Yine Moyen-çor zamanında Karabalğasun yanında kurulan

bir diğer şehir de Ordubalık adını taşıyordu. Uygur Hâkanlığı'nın meşhur başşehrinin adı ise Beşbalık'tı. Yengibalık veya Yangıbalık da Uygurlar'ın bir diğer şehriydi. Fakat daha sonraki Türk şehirlerine de bu ad sık sık verilmiştir. Yine Uygur şehirleri arasında Canbalık adını taşıyan başka bir şehir daha vardı.

Hazar Hâkanlığı'nın başşehri olan İtil şehrinin bir diğer adı Hanbalık'tı. Hatunun oturduğu şehre de Hatunbalık deniliyordu. Bunun yanında Asya'daki Karakorum ve Pekin şehirleri Hanbalık adıyla tanınmışlardı. Ayrıca bazı seyyahlar Pekin şehri için İlibalık deyimini de kullanmışlardı.

Eski Türkler'de balık sözünün diğer bir mânası da "çamur"dur ve balçık kelimesi buradan gelmektedir. Fakat bu anlam yalnız Oğuz Türkleri'nde görülüyordu. Bugün eski Türkler'in yaptıkları şehirlerden herhangi bir iz kalmamış gibidir. Bunun sebebi balık sözü ile açıklanabilir. Kelime aslında "bal" kökü ile bir nevi toprağı ifade etmekteydi ve Türkler'in kurdukları şehirlerdeki binalar da daha çok çamur-toprak (kerpiç) ile yapılmıştı. Bazı Çin kaynaklarında Asya Hunları'nın evlerini "dövülmüş toprak"tan yaptıklarına işaret edilmektedir.

Türkçe balık sözü daha sonra Moğolca'ya da geçmiştir. Moğol kaynakları şehirleri balakat sözü ile anıyorlardı. Moğolca balakat veya balgat kelimeleri balık sözünün çoğul şeklidir.

Balık kelimesi Uygurlar'ın son zamanlarına doğru yerini Soğdca'dan gelen kent ve Farsça şehir kelimelerine bırakarak unutulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü Lugâti't-Türk Tercümesi, I, 113, 248, 379; Ahmed Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1968, s. 32; Clauson, *Dictionary*, s. 335 vd.; *Oğuz Kağan Destanı* (nşr. W. Bang — Reşit Rahmeti Arat), İstanbul 1936; Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, İstanbul 1936-41, I, 180; II, 66; D. M. Dunlop, *The History of the Jewish Khazars*, Princeton 1967, s. 89-115; Doerfer, *TMEN*, II, 257 vd.; Tuncer Baykara, *Türk Şehri İstanbul: XI. Yüzyıla Kadar* (doktora tezi, 1971), İÜ Ktp., nr. 7254, tür.yer.; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara 1978, I, 175-315; İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, İstanbul 1983, s. 309 vd.; A. V. Gabain, "Kök - Türklerin Tarihine Bir Bakış", *DTCFD*, II/5 (1944), s. 692; Emel Esin, "Orduğ: Başlangıçtan Selçuklulara Kadar Türk Hakan Şehri", *TAD*, VI/10-11 (1968), s. 137-175; R. Rahmeti Arat, "Balık", *İA*, II, 275; W. Barthold, "Bâlık", *EI*² (İng.), I, 993; a.m.f., "Bâlık", *UDMI*, III, 1005-1006.

ABDÜLKADİR DONUK

BALIKESİR**Marmara bölgesinde şehir
ve bu şehrin merkez olduğu il.**

Susurluk ırmağının orta mecrasında oluşmuş bir alüvyonlu ovanın batısında yer almaktadır. Denizden yüksekliği 130 metreyi bulan şehir zengin bir ziraî alanın ticaret merkezi olduğu gibi ulaşım bakımından da önemli bir düğüm noktası teşkil eder. Geniş Balıkesir ovasını çeviren dağlar kara ve demiryollarına rahatça geçit verir. Kütahya'dan gelen bir demiryolu İzmir-Bandırma demiryoluna burada eklenir. Ayrıca işlek karayolları şehri Marmara kıyılarına (Bandırma) ve Bursa'ya, Gelenbe-Akhisar üzerinden İzmir'e, İvrindi üzerinden Edremit'e ve dolayısıyla Ege kıyılarına, Balya üzerinden de Çanakkale'ye bağlar. İklimi tarıma elverişli olup yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı, zaman zaman da sert geçer.

Sınırlı arkeolojik araştırmalardan, bölgenin tarih öncesi devirlerden beri meskûn olduğu anlaşılmaktadır. Balıkesir'in kuruluş tarihi ise kesin olarak bilinmemektedir. Ancak ilk iskân yerinin şehrin 26 km. doğusunda Kepsut civarındaki Akhyauros (Hadrianoutherai) olduğu tahmin edilmektedir. Bu şehir İstanbul-Miletopolis güzergâhında önemli bir ticarî merkez olmuştur. Strabon'a göre bölgenin en eski sakinleri Bitinler, Mizler ve Frigler'dir. Strabon bunların Traklar olabileceğini de ifade etmektedir. Bugünkü şehrin bulunduğu yerde iskânın çok

Balıkesir'den
bir görünüş